

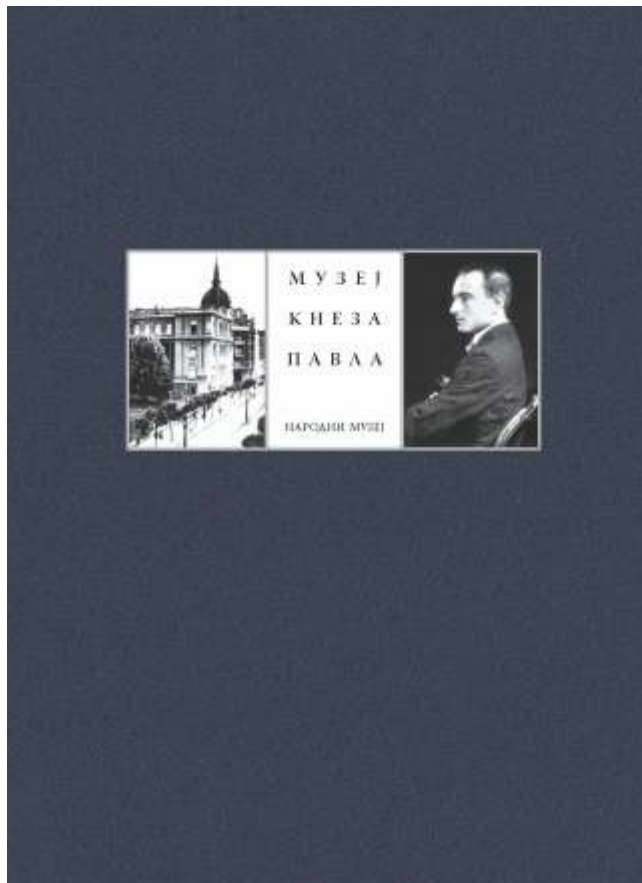
ПРИКАЗ КЊИГЕ МУЗЕЈ КНЕЗА ПАВЛА

(Група аутора, *Музеј кнеза Павла*, Народни музеј, Београд 2009; 301 страна текста, илустрације, литература, индекс)

У оквиру изузетне прошлогодишње издавачке делатности Народног музеја у Београду истиче се монографија *Музеј кнеза Павла* коју је написала група аутора (И. Суботић, А. Игњатовић, Л. Хам-Миловановић, В. Нинковић, Д. Прерадовић, Љ. Чубрић, А. Петровић, Г. Станишић), а чији је уредник Т. Цвјетићанин. Истраживање сопствене историје дужност је институције која је чувар културне меморије једне заједнице. Суочавање с властитом прошлошћу врста је самоанализе и самоспознаје Музеја – институције у којој се прожимају живот, култура, прошлост и савременост нације.

Ауторски тим створио је књигу изузетне научне вредности. Она није само израз великог знања и поштовања значајне установе, окоснице данашњег Народног музеја, него је посвећено дело, писано с еланом и љубављу. Уредница и аутори су животом везани за Народни музеј и та припадност им је, поред стручности, подарила моћ свеукупног и дубоког разумевања Музеја кнеза Павла као симбола колективне идентификације друштва. Ентузијазам, главна погонска сила у историји Народног музеја и срж његовог трајања, уткан је и у монографију *Музеј кнеза Павла*. Високи стандарди које је успоставио Музеј кнеза Павла, који је друштвена институција највишег ранга, трајна су вредност Народног музеја, што је ауторски тим јасно препознао, анализирао и предочио. Упркос тешким околностима у којима је беспрекорно деловао, али и због њих, Музеј кнеза Павла установио је критеријуме које Народни музеј негује и развија у готово истом тескобном контексту. Ова књига то јасно исказује. Професионално и без повишених тонова, ауторски тим сусрео се са властитом историјом, што представља интелектуални и морални замах неопходан за сопствено трајање и мисију.

Књига *Музеј кнеза Павла* изучава и тумачи овај Музеј као друштвени и културни феномен. Представља га као веома важан период и у развоју српске музеологије и развоју Народног музеја. Истовремено га приказује као парадигму преко које се читају и разумеју сви слојеви југословенске прошлости и њено прожимање са садашњошћу. Музеј кнеза Павла представљен је као институција обликована друштвеним силама, али и као установа која је и сама градила колективни однос према држави, друштву, култури и њиховим вредностима. Монографија

1. Насловна страна књиге *Музеј кнеза Павла*, Народни музеј, Београд, 2009.
1. Cover Page of the Book *Muzej kneza Pavla*, National Museum, Belgrade, 2009

је подухват утемељен на брижљиво проученим, контекстуализованим и презентованим документима и зато је темељ свим будућим истраживањима културне историје овог периода.

Иако је научно дело високог домета, *Музеј кнеза Павла* се лако чита, а уживање у њему подстичу фотографије и репродукована архивска, документарна и друга драгоценост грађа, планови и прикази артефаката који су чувани и излагани у Музеју. Визуелни материјал прецизна је подршка утемељеном научном поступку који одликује сваку страницу ове књиге. Он подстиче читаочево

*Саша Брајовић, историчар уметности, Филозофски факултет, Београд

ураћање у прошлост и тежњу за проналажењем одговора у вези са садашњошћу. *Музеј кнеза Павла* савремено је дизајнирана, одлично штампана и отмена књига.

Монографију *Музеј кнеза Павла*, обима 240 страна, чини десет ауторских текстова, библиографија, пописи текстова из штампе, архивска и документарна грађа, као и регистар имена. Ауторски текстови методолошки су савремени и међусобно усклађени, али истовремено исказују и ауторов став. Приказују настанак и устројство Музеја кнеза Павла, његове истраживачке, образовне, изложбене активности, концепте и развој збирки, архитектуру Новог двора и ову грађевину као простор музеја, перцепцију музеја и његовог блага у ондашњим оквирима, као и кључне личности које су учествовале у његовом формирању и развоју.

Таква складна целина указује на одговорно, посвећено и креативно обављен уреднички задатак. Татјана Цвјетићанин у уводном тексту *Реч уредника* објашњава разлоге објављивања монографије – резултата вишегодишњег преданог истраживања – у светлости 160 година дуге историје Народног музеја, чија је једна од значајнијих и плодноснијих фаза била оснивање Музеја кнеза Павла 1936. године (када се Народни музеј, са именом (X) Историјско-уметнички, сједињује с Музејом савремене уметности). Тада ова институција бригом о покретним и непокретним споменицима постаје извор драгоцених информација о вредностима и значају националне и светске културне баштине. Уредница с правом изражава наду да ће монографија допринети не само спознаји значаја и значења Музеја кнеза Павла, већ и стварању новог односа према музеју као симболу културе једне заједнице.

Историја настанка и трајања ове институције, идеја музејске поставке и укупна уређивачка политика, мисија кључних личности – кнеза Павла Карађорђевића и директора Милана Кашанина – приказане су у носећој студији монографије, аутора Ирине Суботић, *Од Музеја савремене уметности до Музеја кнеза Павла. Аристократизам, профил високих вредности, политичка воља*. Музеј кнеза Павла предочен је као национална музејска установа престижног значаја, импресивног изгледа, с модерном поставком, живом и стручном делатношћу комплексног карактера. Улога ове установе – истиче ауторка – била је приказивање цивилизацијског богатства земље и континуитета њене културе. Многобројни антагонизми измирени су новим, преобликованим значењима која је Музеј подарио изложеним предметима. Музеј је, како сазнајемо, поставком, концептом великих изложби, издавачком делатношћу исказивао културну политику југословенске државе и потврђивао њену престоницу као ново европско културно средиште. Проучавање свих битних чињеница у вези с овом

установом и личностима које су је формирале, прожето сувереним познавањем социјално-политичких оквира тадашње Југославије и друштвено-културних феномена Европе, пружа истиниту и свеобухватну слику ове институције као конститутивног и репрезентативног елемента културне политике Краљевине Југославије. Ова синтетичка студија великог формата суштинска је за разумевање Музеја кнеза Павла као слојевитог феномена који се тумачи у текстовима што следе.

Александар Игњатовић у изузетној студији *Архитектура Новог двора и Музеј кнеза Павла* пише о културном идентитету Музеја кнеза Павла, архитектури Новог двора и њеној трансформацији у зграду музеја. Анализу заснива на проучавању и тумачењу идеолошких премиса које обликују архитектонско здање и његов преображај. Аутор истиче да је поставком и архитектуром зграде, а посебно њиховим садејством, Музеј моделован као важна инстанца у конструкцији пожељне историје југословенске државе и нације. Архитектонска концепција Новог двора, заснована на академским методама пројектовања – примени вокабулара европских историјских стилова и принципа неокласичне архитектонске синтаксе, била је „идеални кохезиони оквир који је у времену јачања идеологије југословенства могао да помири све различитости троименог народа и са својом универзалношћу трансцендира културне и етничке партикуларизме“. Бивше владарско седиште и симболички центар моћи усмерио је и доминантну идеолошку димензију поставке Музеја кнеза Павла. Она је обликовала слику европског идентитета југословенске историје, културе и уметности и истовремено била у служби конструисања идентитета југословенске државе и нације.

Музеј кнеза Павла – културни, историографски, друштвени и политички инструмент државе који је у центру престонице задржао ауру краљевског двора и церемонијалног простора, анализира се и у тексту *Назив и устројство Музеја кнеза Павла* Лидије Хам-Миловановић. На основу брижљиво проученог архивског материјала, ауторка изучава ову централизовану, хијерархијски јасно устројену установу, указује на процес оснивања Музеја, објашњава разлоге промене његовог имена, устројство, финансијско пословање, организацију, службенике, публику, као и трајање током окупације.

Веселинка Нинковић у тексту *Археолошко одељење Музеја кнеза Павла* испитује и тумачи значај археологије у сталној поставци ове установе. Изучава фондове некадашњег Археолошког одељења, његов развој и презентацију, као и ондашња археолошка истраживања. Тако сазнајемо да су Археолошко одељење Музеја кнеза Павла чиниле преисторијска и античка колекција, формирана из збирке Народног/Историјско-

уметничког музеја. Кустоске активности овог одељења биле су усредсређене на уобличавање сталне поставке, руковођење археолошким ископавањима и обилазак налазишта, припремање и презентацију едукативних курсева, као и организацију великих изложби.

Истраживање и прикупљање средњовековних старина, њихова презентација и рецепција, као и стварање опсежне документације о споменицима, анализирано је у тексту Дубравке Прерадовић, *Музеј кнеза Павла – Средњовековно одељење*. Ауторка указује на историју проблема са смештајем Народног музеја током двадесетих година 20. века, као и на низ тегоба у раду Средњовековног одељења. И поред тога, ова збирка је непрекидно обогаћивана, посебно добијањем *Мирослављевог јеванђеља*, Призренског рукописа *Душановог законика*, фрагментима декоративне пластике манастира Бањске... Прерадовићева исцрпно изучава пописе предмета, анализира курсеве којима је Музеј тежио да упозна публику са средњовековном културом, скреће пажњу на значајно место које је средњовековна уметност имала у *Уметничком прегледу*. Посебно истиче прегнуће уложено у формирање велике централне фото-архиве свих важнијих уметничких споменика у земљи, као и кампању снимања средњовековних споменика чији се резултати и данас баштине.

Лидија Хам-Миловановић у тексту *Галерија Музеја кнеза Павла* пише о формирању и презентацији збирке ликовне уметности, начину набављања дела (путем наслеђивања, државних откупа и поклона), чиме реконструише политику развоја и формирање идентитета Музеја. Захваљујући инвентарним књигама тог времена представља сталну поставку Галерије. Она је била репрезентативно одељење у које је улагано највише пажње, знања, рада и новца. Била је организована према савременим музеолошким стандардима, који су подразумевали бригу о систему осветљења, визуелној комуникацији с простором, начину на који су обојени зидови, постављане и распоређиване слике. Галерија је прецизно изражавала концепт кнеза Павла, њеног главног дародавца – чија су се највећа залагања испољила у домену праћења личности и појава 19. и 20. века – као и Милана Кашанина.

Љиљана Чубрић у тексту *Поставка историјског одељења* посвећена је идеолошким аспектима концепта и организацији Историјског одељења, којем су биле намењене централне и најрепрезентативније просторије Музеја кнеза Павла. Поставка је била идеолошки обележена и усмерена, сагласно времену када је обликована и циљевима којима је, као и цео Музеј, била посвећена – учвршћивању јединства државе, проналажењу решења националног питања и јачању међународне позиције државе. Политички мотивисано конструисање и при-

казивање друштвеног, културног и националног идентитета државе било је најразговорније у овом Одељењу. У њему је – путем историјских композиција, портрета и објеката који су доприносили конституисању меморије – демонстрирана идеја српске нације као државотворне предводнице. Музејском поставком, која је исцрпно анализирана у овом тексту, ови артефакти приближени су оновременом посетиоцу. Измирен је династички антагонизам Обреновићи–Карађорђевићи. Превладала је нова аура коју је Музеј подарио некадашњим државно-политичким обележјима: у овом одељењу постала су заједничко културно-историјско благо.

Александра Петровић у *Попису издања Музеја кнеза Павла* пружа комплетан увид у издавачку делатност ове институције која обухвата период од 1936. до 1941. године, а уређена је према стандардима библиографског описа. Ауторка указује да је издавачка политика Музеја одражавала утицај кнеза Павла и Милана Кашанина, као и оновремени културни и политички контекст. Издаваштво Музеја, формално и тематски, обликовале су најпре велике гостујуће изложбе, тако да већину публикација чине изложбени каталози. Скренута је пажња на укључивање у шире културне токове, вишејезичност публикација, техничке карактеристике и визуелни идентитет.

Гордана Станишић у тексту *Милан Кашанин као директор Музеја кнеза Павла* реконструише укупно теоријско и практично деловање ове изузетне личности – Кашанинов значај у креирању политике Музеја, утицај на набавку дела, ширење музејских фондова, изложбени програм, успостављање међународне сарадње и афирмацију наше културе и уметности. Истакнуте су Кашанинове велике организационе способности, ауторитет, висока стручност и префињени критеријуми, којима је одговорио на све захтеве у вези са местом директора једне такве установе. Ауторка нарочито истиче Кашаниново залагање у покретању и редовном издавању *Уметничког прегледа* (36 бројева), првог часописа у Србији који се бавио проблемима историје уметности, археологије и архитектуре у различитим срединама, епохама, областима и темама, с приказима савремених дешавања код нас и у свету. Овај часопис, чији је основни императив едукација, имао је – углавном захваљујући Кашанину – висок стручни и естетски ниво који му је обезбедио велики углед. Милан Кашанин, који је покренуо, руководио и дословно спроводио укупни програм Музеја, уживао је безусловну подршку кнеза Павла. Делили су исте естетске напоре и били у пријатељском односу пуном поштовања и поверења.

Кнезу Павлу, као што доликује, посвећена је закључна студија ове монографије. Суверено започињући књигу, Ирина Суботић је на исти начин окончава текстом

Кнез Павле Карађорђевић – љубитељ уметности. Она објективно, али и посвећено, анализира образовање, интелектуална упоришта, узоре и моделе идентификације, лични сензибилитет и љубав према уметности кнеза Павла, који одређујују карактер његове колекције као и самог Музеја. Кнез Павле је настојао да своју земљу представи као европску државу са старом и вредном културом, али и значајном савременом уметношћу, професионално спремну да те вредности прикаже свету. Као оснивач музеја који је понео његово име, кнез Павле – жртва домаћих превирања и политика великих сила – личност је преко које су преламана тумачења чињеница о Музеју – често злонамерно и нетачно, али и уз повишену и непотребну митологизацију. Овим текстом би се таква тумачења заувек окончала. Он твори поуздан и танан

портрет изузетног човека префињеног ума и племенитих настојања. Желећи да се веже „за нешто у шта верује да је вечно“, кнез Павле је, упркос бруталности политичког реализма, у оквиру културне и визуелне политике своје државе установио висок стандард непролазних вредности. И поред страшних догађаја који су га одвајали од суштинског себе, кнез Павле се, као што истиче Ирина Суботић, „никада није одрекао уметности и доживљаја лепог, које је тражио и налазио пре свега у ликовним делима – материјалним одблесцима нематеријалних сензација“. Такав доживљај лепог, којим је прожета његова целокупна колекционарска тежња, обухваћена и узнета идејама доброчинства, окосница су идентитета Музеја и његовог трајања у будућности.